

«Тасдиқ мекунам»:

Ректори Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон, профессор

Хушвақтвона К.Х.

» _____ 2020

ХУЛОСАИ

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Диссертатсияи «Хусусияти грамматикӣ ва лексии муарработи забони форсӣ (тоҷикӣ) дар забони арабӣ (аз рӯи маводи «Фарҳанги ҷомеи корбурдии Фарзон»)-и Парвизи Атобакӣ барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.22 – забонҳои халқҳои кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони форсӣ) дар кафедраи филологияи араби Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба анҷом расидааст.

Тураев Абунаسر Маҳмадхоҷаевич аз соли 2013 дар факултети забонҳои Осиё ва Аврупои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор мекунад. Ӯ соли 2013 факултети забонҳои Осиё ва Аврупои Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро аз рӯи ихтисоси Шарқшинос хатм кардааст.

Роҳбари илмии ӯ доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи филологияи араби ДМТ Сулаймонов Саидрахмон мебошад. Мавзӯи диссертатсия дар Шӯрои олимони факултети забонҳои Осиё ва Аврупои ДМТ дар таърихи 30.09.2014, қарори № 1 тасдиқ шудааст.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ карда шуд:

Омӯзиши вижагиҳои сарфиву наҳвӣ ва лексии муарработи забони форсӣ (тоҷикӣ) дар забони арабӣ яке аз мавзӯҳои муҳимми забоншиносӣ маҳсуб мешавад. Унвонҷӯ Тураев Абунаسر Маҳмадхоҷаевич масъалаи мазкурро бар асоси маводи «Фарҳанги ҷомеи корбурдии Фарзон»-и Парвизи Атобакӣ анҷом додааст. Маълум аст, ки ташаккули ҳар як забон бо

таърихи пайдоиш ва барқароршавии лексикаи он алоқамандии зич дорад, зеро лексика ё худ фонди луғавии забон зербино ва пойбасти онро ташкил медиҳад. Бунёдҳои асосии ҳар як ҷомеа чун сиёсат, одобу русум, пешаҳо, машғулиятҳо ва абзори воситаҳои зиндагонӣ, ҳамеша мавриди дигаргунӣ ва таҳаввулот қарор гирифта, забон низ дар зери таъсири онҳо ба дигаргуниҳо ва тағйирот дучор мегардад.

Лексикаи забон новобаста аз шакли пешинаи вожагону калимаҳо ва ҷойгоҳи онҳо дар фонди луғавии забон бо назардошти вазъи кунунии он, ба ду бахш тақсим мешавад: лексикаи асли ва лексикаи иқтибосӣ. Равшан аст, ки лексикаи асли зербинои ҳар як забони миллиро ташкил медиҳад ва зери мафҳуми лексикаи иқтибосӣ он қисмати калимаҳоро пеши назар доранд, ки барои таъмини эҳтиёҷоти рӯзмарраи ҷомеа аз забони бегона қарз гирифта мешаванд. Дар забоншиносии муосири тоҷик яке аз масъалаҳои қобили мулоҳиза омӯзиши таъсири мутақобилаи забонҳои форсии тоҷикӣ ва арабӣ махсуб меёбад. Забонҳои мазкур таърихи дуру дарози фарҳангӣ ва таъсири муштарак доранд, ҳарчанд ки шомили фарқиятҳои сохториву решагӣ мебошад. Маълум аст, ки забони арабӣ ба оилаи забонҳои сомӣ ва забони форсӣ (тоҷикӣ) ба хонаводаи забонҳои ҳиндуаврупоӣ мансуб мебошанд. Бо тақозои равандҳои таърихии ҷомеа ин ду забон дар тӯли таърихи чандинҳазорсолаи худ бо ҳамдигар таъсири мутақобилаи забонӣ ва фарҳангӣ дошта, ба сохтори грамматикӣ ва низоми лексикӣ якдигар таъсиргузор гардидаанд, чизеро пазируфтаанд ва худ низ чизе ба якдигар пешкаш кардаанд. Аз ҷониби дигар, ҳар як забон, пеш аз ҳама, дар асоси фонди луғавӣ ва имконоти дохилии худ рушду ташаккул меёбад. Вале бо тақозои замон ҳамаи забонҳои ҷаҳон дар тӯли таърихи худ бо иқтибосоти ахшуда аз забонҳои дигар барои ниёзмандии худро таъмин намудаанд. Забони арабӣ низ дар ин ҷода истисно набуда, дар таърихи пешрафту таҳаввули худ аз забонҳои ҷаҳон, махсусан забони форсӣ (тоҷикӣ), маҷмуи калимаҳоро ба орият гирифтааст, ки дар забоншиносии араб бо номи "муарработ" (*калимаҳои арабишуда*) машҳур аст, вале то ба ҳол вижагиҳои фонетикӣ, морфологӣ ва

семантикии онҳо ба таври шоиста омӯхта нашудааст. Аз ин хотир таҳқиқи муаррабат барои забоншиносии форсӣ (тоҷикӣ ва арабӣ) аҳамияти калонро доро мебошанд. Аз ҷумла, омӯзиши ин масъала имкон фароҳам меоварад, ки замони воридшавии муарработи форсӣ (тоҷикӣ)-ро ба забони арабӣ муайян сохта, даврони оғози муносибатҳои байни он ду забонҳоро муайян намоем. Омӯзиши муаррабат имконият фароҳам меорад, ки ба масъалаи аз кадом давраи таърихӣ оғоз гардидани робитаҳои забониву фарҳангии форсизабонон бо мардуми соминаҷод равшанӣ андохта шавад. Дар робита ба ин, бояд тазаққур намуд, ки форсизабонон бо сомиён аз ҷумла арабҳо аз ҷиҳати таърихӣ на баъди интишори Исломи алоқаҳои муҳталифи сиёсӣ, адабӣ забонӣ, фарҳангӣ ва динӣ барқарор кардаанд, балки тибқи маълумоти сарчашмаҳо, манбаъҳои таърихӣ ва маводи фаровони адабии адабиёти араб ва адабиёти пурғановати форсӣ (тоҷикӣ) робитаҳои эронӣ бо арабҳо аз даврони Ҳахоманишиҳо ва шояд аз он пештар оғоз гардида. Бо назардошти нуктаҳои пажӯҳиши мавзӯи забоншиносии форсӣ (тоҷикӣ) ва арабӣ дорои арзиши баланд мебошад.

Мақсади аслии омӯзиши муарработи форсӣ (тоҷикӣ) дар калимасозии забони арабии муосир, аз як тараф муайян кардани марзу андозаи таъсири забони форсӣ (тоҷикӣ) бошад, аз ҷониби дигар, таъйини таърихи воридшавии муарработи форсӣ (тоҷикӣ) ба забони арабӣ ва ҷалби ҷомеи забоншиносӣ ба маводи «Фарҳанги ҷомеи корбурди Фарзон»-и Парвизи Атобакӣ мебошад. Ҳамчунин дар рисола масъалаҳои мавқеъ ва ҷойгоҳи муарработи форсӣ (тоҷикӣ) дар пешрафту инкишофи забони адабии арабӣ, иштироки муаррабат дар калима ва истилоҳсозии он мавриди омӯзиш қарор дода шуда, кӯшиш ба харҷ дода шудааст, ки аҳамияти онҳо аз назари илми забоншиносӣ таъйин карда шавад.

Унвонҷӯ ба мақсади амалӣ намудани ҳадафи болоӣ вазифаҳои зерин, аз қабилӣ; муайян кардани сабабҳо ва заминаҳои алоқаҳои мутақобилаи забонҳои форсӣ (тоҷикӣ) ва арабӣ, таҳлили вижагиҳои хосси равобити ҳарду забон пеш аз Исломи ва баъди он; гирдоварии муарработи форсӣ (тоҷикӣ) аз фарҳанги номбурда; таҳқиқи баррасии таркиби луғавии

муарработ аз нигоҳи мавзуи онҳо; анҷом додани таҳлили фонетикӣ муарработ; анҷом додани таҳлили сарфӣ муарработ; анҷом додани таҳлили маъноӣ муарработро анҷом додааст.

Тозагии мавзуи таҳқиқ дар он аст, ки дар асоси маводи «Фарҳанги ҷомеи корбурди Фарзон» муарработ баъди гирдоварӣ ва тақсимбандии забоншиносӣ аз назари фонетикӣ, морфологӣ ва семантикӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, хусусиятҳои махсуси онҳо муайян гаштааст. Дар таҳқиқ ба масъалаи иштироки муарработи форсӣ (тоҷикӣ) дар забони адабии арабӣ ва тағйироти мухталифи забонӣ онҳо диққати махсус дода шудааст. Дар замимаи таҳқиқ луғати муарработи мавзуи мавриди таҳқиқ тартиб дода шудааст.

Аҳамияти илмӣ пажӯҳиши мазкур барои забони форсӣ (тоҷикӣ) дар шароити кунунӣ дар он зоҳир мешавад, ки бар мабноси хулосаҳое, ки тавассути таҳқиқи баррасии ҷанбаҳои сарфӣ ва маъноӣ муарработ роҷеъ ба баъзе вижаҳои луғавӣ ва услубӣ онҳо, бахусус, роҷеъ ба қабатҳои луғавӣ лексикаи забони арабӣ, роҷеъ ба таъсири таърихӣ забони форсӣ (тоҷикӣ) ба забони арабӣ ва фондӣ луғавӣ он ба даст таърихӣ забони адабии арабӣ, лексикологияи таърихӣ, инчунин, таҳияи фарҳангу луғатномаҳои забони адабии арабӣ ва тоҷикӣ таълифу тадвин намуд. Маводи гирдовардари дар омӯзиши лексикаи таърихӣ забони арабӣ, таълифи китобҳои дарсии таърихӣ забони адабии тоҷикӣ ва арабӣ, инчунин дар таҳияи фарҳангу луғатномаҳои забони адабии форсӣ (тоҷикӣ) метавон истифода кард. Ҳамчунин маводи таҳқиқгардидари дар баргузориҳои курс ва семинарҳои махсус дар факултетҳои шарқшиносӣ ва филологияи донишкадаву донишгоҳҳои ҷумҳурӣ ба сифати маводи таълимӣ истифода карда метавонем.

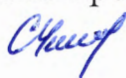
Диссертант дар раванди таҳқиқ аз методҳои умумиилмӣ мушоҳида, муқоиса, шарҳдиҳӣ, таҳлили семантикӣ сохторӣ, таҳлили муқоисавӣ таърихӣ истифода кардааст.

Мундариҷаи асосии диссертатсия дар 4 мақола дар журналҳои таъйиднамудаи Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба чоп расонидаи муаллифи рисола инъикос ёфтааст.

Диссертатсия кори илмии ба анҷомрасида буда, барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.22 – Забонҳои кишварҳои Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ) мувофиқ аст.

Кафедраи филологияи Эрон ва филологияи араб бо натиҷагирӣ аз ҷаласаи якҷояи кафедраҳои мазкури ДМТ диссертатсияи унвонҷӯ Тураев Абунаسر Маҳмадхочаевичро кори илмии ба анҷомрасидаи муҳиму мубраме меҳисобанд, ки дар сатҳи баланди илмию тадқиқотӣ таълиф шудааст ва ба ҳамаи талаботи кори диссертатсионӣ ҷавобгӯ мебошад. Бо назардошти ин, диссертатсияи мазкурро барои ҳимоя аз рӯйи ихтисоси 10.02.22 – Забонҳои кишварҳои Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони форсӣ) барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ тавсия менамоянд. Иштирок доштанд: 25 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор»-25 нафар, «зид»-0, «бетараф»-0, қарори №4 аз 19.12.2019

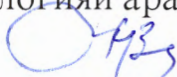
Мудири кафедраи филологияи Эрон
д.и.ф., профессор
тел: 985786711

Сафаров Умархоча Раҳимович

почтаи эл: umar_safar@mail.ru

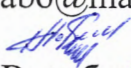
Мудири кафедраи филологияи араб
н.и.ф., дотсент
тел: 987509968

Раҷабова Марҳабо Тухтасуновна

почтаи эл: rajabova.marhabo@mail.ru

Котиби илмӣ:

Имзои: Сафаров У.Р., Раҷабова М.Т.
ва Абдулҳадов Ҷ.З.

Абдулҳадов Ҷумъахон Зикруллоевич

«Тасдиқ мекунам»

Сардори раёсати кадрҳои ДМТ

Тавқиев Э.Ш.